

DOI: 10.18372/2412-2157.39.18473

УДК 328.1:174+321.72(045)

А.А. Фабрика

ВПЛИВ ПРИРОДИ ПОЛІТИКИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПАРЛАМЕНТІ: ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка;
e-mail: fabryka.alla71@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-0882-4798

Анотація. В останні роки в парламентах багатьох країн світу, де впроваджена система регулювання поведінки депутатів із питань етики, простежується тенденція, коли така система все частіше не справляється зі своїми завданнями, а регулярне її реформування дає суперечливі результати. Сучасна парламентська етика має багато викликів. Разом із тим, дану ситуацію пов'язують ще із впливом природи політики. Стаття присвячена визначенню основних проявів впливу природи політики на функціонування системи етичного регулювання в парламенті у сучасному демократичному суспільстві.

Ключові слова: професійна етика, парламент, парламентська етика, демократія, конкуренція.

Вступ

Розвиток професійної етики як системи знань, сьогодні є таким, що загалом вона реалізується у досить успішній практиці, яка дозволяє зберігати ціннісну основу професійної сфери, вирішувати гострі моральні колізії в різних її сферах. Незважаючи на це, можна виокремити низку проблем, вирішення яких потребує подальших наукових досліджень. Так, на окрему увагу, на нашу думку, претендують питання, пов'язані з парламентською етикою. Аби допомагати членам парламенту дотримуватися норм етики в їхній роботі, в парламентах більшості демократичних країн світу впроваджено систему етичного регулювання поведінки депутатів. Як правило, така система включає в себе етичний кодекс, у якому задекларовано основні цінності професійної діяльності парламентарів та встановлено принципи найкращої практики роботи в парламенті, що з них випливають, зокрема, повага, чесність, відповідальність, справедливість, надійність, об'єктивність, прозорість, законслухняність, конфіденційність та ін. Водночас, у кодексі детально прописано норми і правила поведінки, через дотримання яких відбувається реалізація встановлених принципів. Функції моніторингу та розслідування фактів неналежної поведінки депутатів і покарання порушників покладаються на відповідні органи, які діють згідно чітко розробленими та послідовними процедурами і складають інфраструктуру етичної системи.

В різних сферах професійної діяльності подібна система діє досить успішно. Разом із тим, у парламентах багатьох країн в останні роки має місце тенденція, коли система етики, незважаючи на відмінності у підходах до її організації, все частіше не справляється зі своїми завданнями, виявляється неспроможною підтримувати високі етичні стандарти серед парламентарів, а регулярне реформування дає суперечливі результати. Численні факти корупції серед «високих» політиків, наявність у них конфлікту інтересів, приховування фінансової інформації тощо викликають сумніви в їхній спроможності приймати важливі рішення на користь країни та призводять до зниження рівня довіри громадян до парламенту загалом. Звичайно, система етичного регулювання в парламенті має багато викликів.

Через низку соціокультурних та економічних тенденцій, що мають місце у сучасному суспільстві, тиск на неї посилюється. Однак особливості її функціонування пов'язані ще й зі значним впливом, якого вона постійно зазнає з боку природи політики. Саме належне урахування такого впливу є, на нашу думку, однією з важливих умов для вироблення рекомендацій щодо оптимізації системи етики в парламенті.

Вплив природи політики на парламентську етику не часто ставав предметом наукових досліджень. Серед питань, які так чи інакше можна віднести до позначеної проблеми, були, зокрема, дослідження пошуку компромісних рішень для подолання суперечності між високими ідеалами етики Конгресу США та легітимними потребами американської політичної системи Р. М. Левіна (Levin 1996); аналіз складного парламентського середовища як такого, що створює різноманітні можливості для політичної корупції Д. Ф. Томпсона; його ж – вивчення паралічу діяльності партій у парламенті та негласного «етичного перемир'я» між ними внаслідок дисфункцій системи етичного регулювання в Конгресі США через політичний тиск на неї (Thompson 2006; Thompson 1995); теорія «гарних хлопців», яка пов'язує посилення навантаження на систему етики в парламенті з відсутністю у владі людей із традиційними політичними цінностями та високим рівнем індивідуального самоконтролю (на прикладі сучасної Великобританії) П. Хеннесі та її критика Р. Сондерсом (Blick & Hennessy 2019; Saunders 2021); дослідження особливостей етики для осіб на виборних політичних посадах та визначення трьох вимірів напруженого зв'язку між етикою і сучасною політикою М. Філпа, тощо (Philp 2014). Проте, за винятком М. Філпа в останньому питанні, вищезазвані науковці вивчали не саму природу політики, що впливає на роботу системи етики в парламенті, а, в основному, окремі наслідки такого впливу за конкретних історичних обставин та політичної ситуації.

Мета і завдання

У зв'язку з усім, сказаним вище, метою цієї статті є визначення основних проявів впливу природи політики на функціонування системи етичного регулювання в парламенті у сучасному демократичному суспільстві. Досягнення поставленої мети

передбачає реалізацію наступних завдань: 1) визначити вплив політико-правового статусу депутата парламенту за сучасної демократії на роботу парламентської системи етичного регулювання; 2) виявити ті особливості сучасної демократії, порівняно з класичною, що створюють складні умови для функціонування системи етики в парламенті; 3) визначити характер впливу на поведінку депутата подвійних вимог, які висуваються до нього як до політика та як до держслужбовця.

Методологія дослідження

Методологічною основою дослідження виступають системний та політико-філософський підходи. Перший дозволяє розглянути законодавчий орган влади й упорядковане регулювання поведінки депутатів щодо питань етики в ньому у взаємозв'язку з діючим політичним режимом. Другий – здійснити аналіз природи політики за умов сучасної демократії та визначити прояви її впливу на роботу системи етичного регулювання в парламенті.

Результати дослідження

Основним принципом системи взаємодій держави та суспільства, що властивий усім демократичним країнам, є парламентаризм. Парламент – це законодавчий, представницький орган державної влади, що діє на постійній основі. Саме державна влада виступає в суспільстві своєрідним ядром влади політичної. На відміну від інших сфер професійної діяльності, де співробітники представляють лише себе, депутати парламенту повністю або частково (залежить від країни) перебувають на представницьких посадах. Сьогодні демократію практично ототожнюють із представницькою системою. Водночас, принцип представництва не є абсолютно бездоганним. Порівняно із «прямою» демократією або власне демократією він пов'язаний із втратою народом свободи брати безпосередню участь в управлінні державою, та встановлює відносини нерівності між обранцями і тими, від кого вони обираються. Говорячи про представництво, Е. Арбластер, зокрема, зазначає, що: «...то був просто доцільний засіб, майже паліатив, пов'язаний, безперечно, з певними небезпеками», який спочатку обстоювали як засіб просування демократичного принципу до суспільств з великою кількістю громадян (Арбластер 2005, 56). Тим не менше, нерівність щодо влади, яка зумовлена специфікою сучасного демократичного політичного режиму, виокремлює парламентарів у привілейовану соціальну групу, члени якої, зазвичай, негативно ставляться до обмежень, що на них накладаються, у тому числі, – а, можливо, й особливо, – з питань етики: «для членів парламенту сам факт бути політиком, а особливо обраним політиком, означав, що загальноприйняті рішення типових питань на робочому місці, – такі, як впровадження стандартів з етики, – не повинні, або навіть не можуть застосовуватися» (Philp 2014, 3). Аби запобігти негативним наслідкам таких «недосконаlostей» представництва, етичні кодекси декларують

принцип відповідальності і містять у собі пов'язані з ним норми та правила поведінки депутатів. Однак залишається питання: чи дотримуватимуться парламентарі лише букви закону, чи ще й поважатимуть його дух, що потребує дотримання також неписаних правил та має значення для оцінки діяльності членів парламенту громадськістю?

У свою чергу, те, кого представляють обранці і в чіких інтересах вони мають діяти, визначає конституційно-правовий статус парламентарів. За своїм характером мандат депутата може бути імперативним або вільним. Е. Арбластер, посилаючись на Е. Берка та А. Бівена, наводить аргументи на користь обох типів мандату. Так, Е. Берк стверджував, що парламент – «не конгрес послів, які репрезентують різні ворожі інтереси ... а дорадчий орган з одним інтересом, – інтересом цілого, – де повинні керувати не місцеві цілі, не місцеві упередження, а загальне добро, що є результатом загального розуму цілого» (Арбластер 2005, 57). Натомість, на думку А. Бівена: «представник-особистість – це індивід, що діятиме в даній ситуації здебільшого так само, як ті, кого він представляє, діяли б у цій самій ситуації. <...> Вибори – це тільки один елемент представництва. Вибори стають повним представництвом тільки тоді, коли обраний розмовляє зі справжнім акцентом тих, хто обрав його» (Арбластер 2005, 58). Сам Е. Арбластер підтримує позицію А. Бівена. Однак, у західній демократичній політиці та конституційній теорії переважає Беркова ідея. Попри те, що члени парламенту так чи інакше повинні підтримувати зв'язки зі своїми виборцями, сьогодні практично в усіх розвинутих країнах вони не мають юридичних обов'язків щодо них. Вважається, що вільний мандат найповніше забезпечує для депутатів можливість займатися справами, які віднесені до компетенції загальнонаціонального представницького органу. Такий підхід лише посилює значення принципу відповідальності в роботі парламентарів і є розрахований, крім іншого, на їхню доволі розвинену моральну свідомість та високу моральну культуру. Як можна було б очікувати, консолідований навколо державних інтересів парламент не мав створювати серйозних ускладнень ефективній роботі системи етичного регулювання. Однак у реальності все виходить складніше.

Насправді, політичне представництво суттєво зневажається. Важко не погодитися з Н. Боббіо, що навряд чи воно може бути реалізовано у суспільстві, яке складається з конкуруючих, відносно незалежних груп, що прагнуть до провідних позицій у владі, та ототожнюючи свої власні інтереси з національними, намагаються утвердити їх над інтересами інших (Боббіо 2005, 109). За незначним винятком, депутати в парламенті представляють часткові, групові інтереси, а партійна дисципліна, яка широко практикується, є відкритим порушенням відмови від імперативних мандатів. Більше того, з цим не пов'язані жодні санкції. Натомість єдина санкція, якої боїться депутат, це санкція з боку його партії, якій він зобов'язаний своїм мандатом і чиеї

офіційної лінії він має суворо дотримуватися. Розглянувши дану проблему, Н. Боббіо позначив її як «відновлену енергію часткових інтересів». На його думку, перемога останніх над безстороннім політичним представництвом є остаточною: «в більшості демократичних держав Європи утверджується як норма такий тип відносин, при якому уряд, в ідеалі представник національних інтересів, виконує лише роль посередника між групами інтересів і може щонайбільше діяти як гарант (загалом безсилий), що має забезпечити дотримання будь-якої досягнутої угоди, а укладання такої угоди – процедура, яка є типовим виявом представництва часткових інтересів» (Боббіо 2005, 110). В Україні ж, незважаючи на присягу народних депутатів «виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників», можна сказати, що де-юре наразі передбачено партійно-імперативний мандат. Так, згідно з § 2 (6) та § 6 ст. 81 Основного закону, у випадку невходження народного депутата, обраного від політичної партії, до складу депутатської фракції цієї політичної партії або виходу зі складу такої фракції його повноваження припиняються достроково за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії (Конституція України 2013, ст. 81). Венеційська комісія порекомендувала виключити з Конституції України дане положення, зазначивши, що його збереження: «...може мати наслідком послаблення самої Верховної Ради через втручання у вільний і незалежний мандат депутатів, які не обов'язково дотримуватимуться своїх переконань аби зберегти членство в парламенті» (Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine 2005, 3). Хоча конституційно-правовий статус народного депутата України й буде з часом реформований, навряд чи слід очікувати, що у такий спосіб вдасться подолати фактичне застосування імперативного мандату. Принцип вільного мандату вступає у суперечність із дійсністю сучасної партійної держави. Отже, депутати парламенту є особами з досить обмеженою самостійністю, які є залежними від групи, чії часткові інтереси представляють. Більше того, сама група бере активну участь у гострій конкурентній боротьбі за владу або її утримання, що створює зовсім інші умови для функціонування системи етичного регулювання в парламенті. Про це детальніше далі.

За суттєву визначальну рису демократії конкуренцію вважали не завжди. У класичних демократіях ухвалення рішень відбувалося на основі обговорення питання за безпосередньої участі громадян, які, вислухавши альтернативні точки зору й оцінивши їхні переваги та недоліки, повинні були дійти консенсусу і виробити узгоджений спільний напрям дій. На думку Ф. К. Шміттера, традиція негативного ставлення до фракції та часткових інтересів у демократичному мисленні зберігається, але, принаймні після «Федераліста», стало загальноновизнаним, що: «конкуренція серед фракцій – неминуче зло в демократіях, які функціонують на вищому, ніж місцевий рівні» (Schmitter 1991, 104). Дж. Медісон у № 10 «Федералістських записках», зокрема,

зазначав, що: «державну адміністрацію заплямував дух партійності» (Madison 1788). Він приніс до народних рад нестабільність, несправедливість та плутанину, які стали причиною загальної й дедалі більшої недовіри громадян до держави та побоювання за особисті права. В свою чергу, поділ людей на партії, виникнення в них взаємної ворожості, яка більше схиляє до утисків та пригнічення один одного, ніж до співробітництва заради спільного блага, Дж. Медісон пов'язував із природною відмінністю людей у їхніх здібностях. За таких обставин, сам той факт, що державні мужі не завжди залишатимуться при владі, робить марними сподівання на те, що вони узгодять суперечливі групові інтереси та поставлять їх на службу громаді. Необхідні для цього міркування рідко беруть гору над тією безпосередньою вигодою, що її одна сторона може вбачати в нехтуванні прав іншої або блага всієї громади. Отже, Дж. Медісону довелося зробити висновок, що: «...причини розбрату усунути неможливо й допомоги треба шукати лише в засобах послаблення його наслідків» (Madison 1788).

Класичну теорію демократії нереалістичною вважав і Й. А. Шумпетер. На його думку, вона багато що не пояснює і взагалі незрозумілим є, як така теорія працює (Schumpeter 2003, 269). Зокрема класична теорія задовольняється аналізом народовладдя, як соціальної мети, якій потрібно служити, але не може бути прийнята як адекватний опис діяльності, яка їй служить. Натомість Й. А. Шумпетер припускав можливість сформулювати таку теорію, що враховує всі реалії. Так, як виявилось, факти демократичного процесу переконливо тлумачить теорія політичної конкуренції, у якій демократія розглядається скоріше як метод: «демократичний метод – це такий інституційний устрій для ухвалення політичних рішень, при якому індивіди набувають права приймати рішення за допомогою конкурентної боротьби за голоси народу» (Schumpeter 2003, 269). У той самий час така боротьба навряд чи будь-коли буває бездоганною, інакше це був би абсолютно нереалістичний ідеал. Змагання за владу можна порівняти з економічною конкуренцією, з якої не виключити шахрайство, створення конкурентам перешкод у роботі, поширення недостовірної інформації про них тощо. Й. А. Шумпетер пішов далі, говорячи, що вирішення питань громади є, з точки зору політика, не кінцем, а лише матеріалом парламентської діяльності. Що перша і головна мета кожної політичної партії полягає в тому, щоб переважати над іншими, щоб потрапити до влади або залишитися при ній. Іншими словами: «...соціальний сенс або функція парламентської діяльності, безсумнівно, полягає у виробленні законодавчих і, частково, адміністративних заходів. Але для того, щоб зрозуміти, як демократична політика служить цій соціальній меті, ми повинні почати з конкурентної боротьби за владу та посаду, та усвідомити, що соціальна функція виконується, так би мовити, випадково – у тому ж сенсі, як виробництво є випадковим щодо створення прибутків» (Schumpeter 2003, 282). Виходячи з

цього, можна зазначити, що, тоді як конкурентна боротьба в парламенті вже сама по собі здатна створювати складнощі в роботі системи регулювання поведінки депутатів із питань етики, виведення її на місце першочергового завдання може перетворювати таку роботу на вкрай неефективну.

З конкурентним характером природи політики за сучасної демократії погодився і Дж. Сарторі. Він також вважав, що класична теорія була неповною, адже не зрозуміла тієї вирішальної ролі, яку відігравали механізми демократичної системи, того, що: «оператори цієї системи змушені конкурувати віч-на-віч на споживчому ринку» (Sartori 1987, 153). Водночас, Дж. Сарторі, в межах конкурентної теорії, дав своє доповнене визначення демократії як побічного продукту конкурентного методу набирання лідерів. За його словами, широкомасштабна демократія – це процедура і/або механізм, що породжує відкрити поліархію, чия конкуренція на виборчому ринку призначає владу народові і, зокрема, посилює чуйність лідерів до потреб виборців» (Sartori 1987, 156). Так, якщо у Й. А. Шумпетера демократія від соціального ідеалу переходить у метод, то Дж. Сарторі рухається від методу до демократії як наслідку його застосування: «конкурентні вибори витворюють демократію» (Sartori 1987, 152). Отже, у Дж. Сарторі конкуренція постає як суттєва вирішальна умова демократії.

З усього зазначеного вище слідує, що кожний політичний актор, індивідуально або як член політичного об'єднання, неминуче стає учасником конкурентної боротьби за владу. Ті ж, хто успішно пройшов один з етапів такої боротьби, – виборчі перегони, – та потрапив до парламенту, мають, не виходячи з політичної конкуренції, ефективно вирішувати питання народного блага і, разом із тим, своєю підтримкою довіру громадян до парламенту. На складний, суперечливий характер такої ситуації свого часу звернув увагу М. Вебер. В парламенті значна частина депутатів є не професійними чиновниками, а політиками. Водночас, вони мають виконувати роботу професійних чиновників щодо надважливих для країни питань, що пов'язано з дуже великою відповідальністю. Як політики, вони можуть мати навички в боротьбі за владу і знати методи такої боротьби. Як чиновники, вони мають цю обмеження в процедурах (Вебер 2018). М. Вебер зазначав, що: «дійсною професією справжнього чиновника <...> не повинна бути політика. Він має «управляти» перш за все безпристрасно <...> принаймні офіційно, коли скоро під питання не поставлено «державні інтереси», тобто життєві інтереси пануючого порядку. <...> Отже, політичний чиновник не повинен робити саме того, що завжди і у необхідний спосіб має робити політик – боротися» (Вебер 2018, 84-86).

Так, в парламенті Великобританії, наприклад, в основу норм та правил етичного кодексу поведінки депутатів покладено принципи громадського життя, що їх мають дотримуватися у своїй діяльності всі

держслужбовці, зокрема, безкорисливість, порядність, об'єктивність, підзвітність, відкритість, правдивість та лідерство (просувати і підтримувати зазначені вище принципи своїм лідерством та особистим прикладом) (Standards in Public Life 1995, 14). А в Нижній палаті Конгресу США від парламентарів, як від держслужбовців, вимагається: ставити вірність високим моральним принципам і країні вище за вірність окремим людям, партії чи державному відомству; неухильно дотримуватися Конституції, законів і правових норм США та всіх урядів у країні; ніколи не приймати ні для себе, ні для своєї сім'ї пільги або вигоди за обставин, що можуть бути витлумачені розумними людьми як такі, що впливають на виконання державних обов'язків; ніколи не використовувати будь-яку інформацію, яка надійшла до службовця конфіденційно під час виконання ним державних обов'язків, для одержання особистої вигоди; викривати корупцію, хоч де б її було виявлено; та ін. (Code of Ethics For Government Service 1957, 16297). Отже, важко не помітити, що необхідність вести політичну боротьбу і обов'язки держслужби накладають на парламентарів конкуруючі вимоги, за яких або моральні чиновники можуть розглядатися як безвідповідальні у політичному сенсі, або навпаки. Але вимоги політики, з причин, що ми їх досліджували вище, часто беруть гору.

Разом із необхідністю боротися за владу або її утримання, члени парламенту, зазнають тиску ще і з боку тих широких можливостей, яких надає участь у ній. Хоча, йдучи до політики, люди декларують благородні цілі свого рішення, їхні справжні наміри можуть бути різними. Так, М. Вебер писав про два способи зробити з політики свою професію: або жити «задля» політики, або жити «за рахунок» політики та «політикою». Зазвичай роблять і те й інше – різниця стосується економічного боку: «...«за рахунок» політики як професії живе той, хто прагне зробити з неї постійне джерело прибутку, «задля» політики – той, у кого інша мета» (Вебер 2018, 41-42). В ситуації, коли система етики накладає на парламентарів значні обмеження щодо можливості жити за рахунок політики, депутати, які прийшли до парламенту покращити своє матеріальне становище, намагатимуться різними способами обійти або ігнорувати їх. Водночас, влада може бути серйозним випробуванням і для особистості того депутата, який живе задля політики, щоб не піддатися спокусі переслідувати власні інтереси.

Обговорення

Коли у другій половині 1990-х рр. у парламенті Великобританії почали впроваджувати новий кодекс поведінки депутатів, що був заснований на Семи принципах громадського життя (принципи М. Нолана) та розроблений з урахуванням специфіки роботи законодавчого органу влади, це викликало надзвичайно скептичне ставлення з боку парламентарів як обраних політиків. Тому постала необхідність з'ясувати, чи то впливають природа політики та її інститути, коли йдеться про

впровадження етичних стандартів, чи парламент просто чинить опір змінам. Аби розібратися у цьому питанні, Комітет зі стандартів громадського життя замовив відповідне дослідження професору історії та політики Уорвікського університету Маркові Філпу. У своєму звіті «Публічна етика та політичні судження» М. Філп, зокрема, зазначає, що зв'язок між етикою та сучасною політикою, у більш широкому сенсі, має кілька вимірів, у яких цей зв'язок не завжди легко узгодити (Philp 2014). По-перше, політична діяльність частково передбачає перемогу (у номінаціях, в дебатах, на виборах), яка, разом із тим, не може бути досягнута у будь-який спосіб. Не в останню чергу учасники повинні поважати правила та процедури того процесу, у якому беруть участь. Водночас, багато політичних систем є вразливими до того, що переможі змінюють правила, аби підвищити ймовірність своїх перемог у подальшому, що вже переводить питання у вимір етики. Проте, на думку М. Філпа, якщо в суспільстві існує високий ступінь консенсусу щодо характеру політичної гри та правил боротьби за політичні посади, політична система зберігає свою легітимність (Philp 2014, 7). Все так, але, крім того, виходячи з результатів нашого дослідження, сама реалізація бажаної для зацікавлених груп зміни правил гри призводитиме до складних відносин між політиками та системою регулювання етики в парламенті, місці, де така зміна тільки і може відбуватись. Не будучи історично назрілою необхідністю, вона відволікатиме депутатів від вирішення питань, пов'язаних із нагальними проблемами громадян, та втягуватиме їх у черговий раунд політичної боротьби з усім тим, що її зазвичай супроводжує.

У другому вимірі М. Філп виокремлює конкурентність політики. Політика конкурентна, але, на його думку, в консолідованих політичних системах конкурентний політичний процес породжує уряди, які бачать свою відповідальність перед виборцями загалом, а не лише перед своїми виборцями. Водночас, це передбачає й прийняття певних етичних обмежень щодо політичної поведінки (Philp 2014, 7). Тут ми більше поділяємо точку зору Н. Боббіо (див. вище). Конкурентний політичний процес сьогодні ніяк не веде до консолідації в законодавчому органі влади, а прийняття етичних обмежень щодо політичної поведінки депутатів суттєво ускладнюється. В парламентах, при декларуванні загально-національного представництва, насправді проявляється відродження часткових інтересів. Останнє містить у своїй основі ту ж саму конкуренцію як форму взаємодії між представниками цих інтересів, оскільки більшість виборчих систем створюють умови для реалізації імперативного мандату.

Третій вимір у М. Філпа пов'язаний із напруженістю, що виникає у підзвітності парламентарів перед тими, над ким вони здійснюють владу: чи виконали депутати свій обов'язок як чиновники, з одного боку, та чи схвалює громадськість політику, яку вони проводили, перебуваючи на посаді, з іншого. Як вважає М. Філп, політичні системи, які розвивають цю різницю, ризикують підпорядкувати етичні

міркування доцільності, або усунути політичний простір суджень (Philp 2014, 7). Дане питання піднімалося й у нашому дослідженні, де воно розглядалося більш детально.

Отже, наші результати загалом підтверджуються тими, що їх раніше отримав професор М. Філп. Разом із тим, виходячи із сучасних реалій практики парламентської роботи, важко розділити його точку зору щодо помірних проявів впливу політики на систему етичного регулювання та оптимізм стосовно можливостей останньої їх подолати. Так, парламентарі часто сприймають систему етики як перешкоду у досягненні політичних цілей, яку необхідно усунути. Наприклад, у 2017 році в Нижній палаті Конгресу США після багаторічної напруженості між законодавцями та Управлінням з етики парламентарі вирішили отримати контроль над незалежним органом, що розслідує їхню поведінку (Sullivan 2017). А у 2021 році в парламенті Великобританії мав місце перший випадок блокування Палатою громадських рекомендацій Комітету зі стандартів та привілеїв (комітет з питань етики) і втручання в роботу наглядового органу з наміром подальшого перегляду правил для депутатів та всієї діючої системи регулювання етики (Allegretti 2021). Ці дві найрадикальніші реформи за останні десятиліття так і не відбулися лише завдяки гострій негативній реакції з боку медіа, громадськості та опозиції. Крім того, депутати конкуруючих груп у парламенті іноді намагаються використовувати саму етичну систему як засіб політичної боротьби, подаючи заяви на своїх опонентів у відповідні комітети, що може потягнути за собою тривале й досить неприємне розслідування, з висвітленням у ЗМІ та обговоренням у соціальних мережах (Babington 2004). Існує й багато інших прикладів складнощів у функціонуванні етичної системи в парламенті внаслідок тиску на неї з боку політики.

Висновки

Як показало наше дослідження, природа політики в сучасному демократичному суспільстві може значною мірою позначатися на процесі функціонування система етичного регулювання поведінки депутатів у парламенті. По-перше, відмінності у політико-правовому статусі депутатів між де-юре як поборників загальнонаціонального блага та де-факто як виразників інтересів окремих політичних груп здатні значно ускладнювати роботу системи етики, яка вибудовує свою діяльність, виходячи з юридично закріпленого статусу, а на практиці має справу з фактичним. По-друге, сучасна політика є високо конкурентною і функціонування системи етики в парламенті відбувається в умовах гострої боротьби за владу або її утримання, яка посилюється з урахуванням політичної ситуації в середині окремої країни та на міжнародній арені, де самі етичні питання можуть розглядатися як політично недоцільні та ігноруватися. По-третє, члени парламенту перебувають під тиском конкуруючих вимог з боку політики та держслужби, що ставить їх у складне становище, при якому виконання вимог однієї області призводить до

порушення норм етики іншої. Крім того, у зв'язку з особливостями представницької демократії високий соціально-політичний статус члена парламенту часто зумовлює несхвальне ставлення депутатів щодо питань етики в законодавчому органі влади. Окремі труднощі в роботі системи етичного регулювання в парламенті можуть створювати й ті депутати, що приходять у владу аби «жити за рахунок політики». У таких складних умовах етична система намагається діяти, аби установити морально прийнятну поведінку серед членів парламенту, що, вочевидь, є надзвичайно непростим завданням. Подальші дослідження у даному напрямі можуть бути пов'язані з пошуком способів подолання суперечності між принципом вільного депутатського мандату та реальною залежністю депутата від партії, від якої він обирався.

Список літератури

- Allegretti A. Tory MP avoids suspension after Boris Johnson intervenes in sleaze row. Owen Paterson escapes sanction after MPs vote for shake-up of rules on parliamentary conduct. *The Guardian*. 2021. 3 Nov. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/03/tory-mp-owen-paterson-avoids-suspension-boris-johnson-sleaze-row> (дата звернення: 15.01.2024).
- Babington Ch., Morgan D. Ethics Truce Frays in House. *The Washington Post*. 2004. 17 March. URL: https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2004/03/17/ethic-s-truce-frays-in-house/562a7556-5715-40e4-b1f9-797f75f6a89e/?utm_term=.142636a4dd60 (дата звернення: 03.01.2024).
- Blick A., Hennessy P. Good Chaps No More? Safeguarding the Constitution in Stressful Times. London: The Constitution Society, 2019. 35 p.
- Code of Ethics For Government Service, House proceeding, *Congressional Record*, vol. 103, part 12 (August 28, 1957), P. 16184-16383.
- Levin R. M. Congressional Ethics and Constituent Advocacy in an Age of Mistrust. *The Michigan Law Review*. Vol. 95. Is. 1. 1996. 110 p.
- Madison J. Federalist No. 10. *New York Packet*. November 23, 1788. URL: <https://guides.loc.gov/federalist-papers/text-1-10#s-lg-box-wrapper-25493273> (дата звернення: 06.01.2024).
- Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine adopted on 8.12.2004 adopted by the Commission at its 63rd plenary session (Venice, 10-11 June 2005). Strasbourg, 2005. 9 p.
- Philp M. Public ethics and political judgment. London : The Committee on Standards in Public Life. 2014. 12 p.
- Sartori G. *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1987. 271 p.
- Saunders R. Has the «good chaps» theory of government always been a myth? The problem is not that our politicians are more devious but that we have stopped carin. *Prospect*. August 3. 2021. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/has-the-good-chaps-theory-of-government-always-been-a-myth-peter-hennessy-boris-johnson> (дата звернення: 04.01.2024).
- Schmitter P., Karl T. What Democracy Is... and Is Not. *Journal of Democracy*. 1991. № 2(3). P. 75-88.
- Schumpeter J. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Taylor & Francis e-Library, 2003. 460 p.
- Standards in Public Life. First Report of Committee on Standards in Public Life. Chairman Lord Nolan. Volume 1: Report. London: HMSO. 1995. 114 p.
- Sullivan A. U.S. House Republicans weaken ethics body as they return to Congress. *Reuters*, January 3, 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-congress-ethics-idUSKBN14N03E/> (дата звернення: 15.01.2024).
- Thompson D. F. *Ethics in congress: From individual to institutional corruption*, Washington, DC: The Brookings Institution, 1995. 256 p.
- Thompson D. F. *Overcoming the Conflict of Interest in Congressional Ethics*. Washington, D.C., 2007. 22 p.
- Арбластер Е. Ключові ідеї демократії. *Демократія: антологія* / упоряд. О. Проценко. К.: Смолоскип, 2005. С. 41-78.
- Боббіо Н. Майбутнє демократії. *Демократія: антологія* / упоряд. О. Проценко. К.: Смолоскип, 2005. С. 105-119.
- Вебер М. Політика як покликання і професія. Харків: Літера Нова, 2018. 225 с.
- Конституція України: від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#n4435> (дата звернення: 09.01.2024).

References

- Allegretti, Aubrey. 2021. "Boris Johnson Makes U-Turn Over Anti-Sleaze Regime for MPs. Commons Expected to Vote as Soon as Next Week on Suspending Tory Owen Paterson After PM's Retreat." *The Guardian*, November 3. Accessed January 15, 2024 <http://surl.li/rqkoy>.
- Babington, Charles, and Dan Morgan. 2004. "Ethics Truce Frays in House." *The Washington Post*, March 17. Accessed January 3, <http://surl.li/rqkpd>.
- Blick, Andrew, and Peter Hennessy. 2019. *Good Chaps No More? Safeguarding the Constitution in Stressful Times*. London: The Constitution Society.
- "Code of Ethics For Government Service." 1957. House Proceeding, *Congressional Record*, Vol. 103, Part 12: 16184–16383.
- Levin, Ronald M. 1996. "Congressional Ethics and Constituent Advocacy in an Age of Mistrust." *The Michigan Law Review* 1(95) : 1–70.
- Madison, James. 1788. "Federalist No. 10." *New York Packet*. November 23. Accessed January 10, 2024. <http://surl.li/rmngx>.
- Opinion on the Amendments to the Constitution of Ukraine Adopted on 8.12.2004*. 2005. European Commission for Democracy through Law 339 / 2005. Approved June 13.
- Philp, Mark. 2014. *Public Ethics and Political Judgment*. London : The Committee on Standards in Public Life.
- Sartori, Giovanni. 1987. *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham, NJ: Chatham House Publishers.
- Saunders, Robert. 2021. "Has the "good chaps" theory of government always been a myth? The problem is not that our politicians are more devious but that we have stopped carin." *Prospect*, August 3. Accessed January 4, 2024. <http://surl.li/rqlcg>.
- Schmitter, Philippe, Terry Karl. 1991. "What Democracy Is... and Is Not." *Journal of Democracy* 2(3): 75–88.
- Schumpeter, Joseph A. 2003. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Taylor & Francis e-Library.
- Standards in Public Life. 1995. *First Report of Committee on Standards in Public Life. Chairman Lord Nolan*. Volume 1: Report. London: HMSO.
- Sullivan, Andy. 2017. "U.S. House Republicans weaken ethics body as they return to Congress." *Reuters*, January 3. Accessed January 15, 2024. <http://surl.li/rqlff>
- Thompson, Dennis F. 1995. *Ethics in Congress: From Individual to Institutional Corruption*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Thompson, Dennis F. 2007. *Overcoming the Conflict of Interest in Congressional Ethics*. Washington, D.C.
- Arbلاster, Antoni. 2005. "Kliuchovi idei demokratii" ["Key ideas of democracy"]. In *Demokratia: Antolohiia, Democracy: Anthology*, edited by O. Protsenko, 105-119. Kyiv: Smoloskyp.
- Bobbio, Norberto. 2005. "Maibutnie demokratii" ["The Future of Democracy"]. In *Demokratia: Antolohiia, Democracy: Anthology*, edited by O. Protsenko, 41–78. Kyiv: Smoloskyp.
- Weber, Max. 2018. *Polityka yak poklykannia i profesia [Politics as a Vocation and Profession]*. Kharkiv: Litera Nova.
- Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. *Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]*. Law № VR. 254K/96. Approved June 28. Accessed January 9, 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#n4435>.

A. Fabryka**THE INFLUENCE OF THE NATURE OF POLITICS ON THE ETHICAL REGULATION FUNCTIONING SYSTEM IN THE PARLIAMENT: A POLITICAL AND PHILOSOPHICAL ASPECT**

Introduction. There has been a recent trend where the system of regulating the behavior of Members of Parliament (MPs) on ethics issues is increasingly failing to meet its objectives, and regular reforms have produced contradictory results in the parliaments of many countries where such a system is implemented. Modern parliamentary ethics faces many challenges. At the same time, it is also influenced by the nature of politics. **The aim and tasks.** The article aims to identify the main manifestations of the impact of the nature of politics on the functioning of the parliamentary ethics system. Achieving this goal involves analysing the political and legal status of MPs; identifying the peculiarities of modern democracy that create complex conditions for the functioning of the ethics system in parliament; and determining the consistency between the requirements for MPs both from the side of politics and the side of public service. **Research methods.** Systematic and political-philosophical approaches are the methodological basis of the research. **Research results.** It was found that the work of the parliamentary system of ethical regulation is complicated by differences in the political and legal status of MPs between de jure as champions of the national good and de facto as representatives of the interests of certain political groups. Modern politics is highly competitive, and the functioning of the ethics system in parliament takes place in a sharp struggle for power. Ethical issues themselves may be considered politically inappropriate and ignored. Moreover, MPs are under pressure from competing demands from politics and the state service. **Discussion.** Our results are generally consistent with those previously obtained by Professor M. Philp. The relationship between ethics and modern politics has several dimensions, which are not always easy to reconcile. Specifically, there is a power struggle, political competition in parliament, and the dual demands on MPs. **Conclusions.** The nature of politics in modern democratic society generally complicates the functioning of the system of ethical regulation of MPs' behavior.

Keywords: *professional ethics, parliament, parliamentary ethics, democracy, competition.*